

SOCIAAL-LIBERALE VERKIEZINGS SPECIAL *GR2022*

*Een uitgave voor de gemeenteraadsverkiezingen 2022 van
de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66*

Aan deze verkiezingsspecial GR2022 hebben meegewerkt:

Afke Groen (1991) is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting en hoofdredacteur van *Idee*. Ze was redacteur van het boek 'Naar een nieuw kabinet van sociale rechtvaardigheid: een programma van urgentie voor arbeid, technologie, wonen, onderwijs & democratie in een nieuwe tijd'. Ze doet onderzoek naar Europa in een veranderende wereld.

Laura Groenheijde (1988) is content creator en grafisch vormgever bij D66. Communicatie-uitingen voor D66 en de Mr. Hans van Mierlo Stichting worden door haar in een aantrekkelijk jasje gegoten. Van flyer tot Democraat. Van congresprogramma tot krantenadvertentie.

Coen Brummer (1986) is directeur van de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Hij is redacteur van o.a. 'Tussen bestormen en besturen: 55 jaar D66 in de Nederlandse politiek' en 'Naar een nieuw kabinet van sociale rechtvaardigheid: een programma van urgentie voor arbeid, technologie, wonen, onderwijs & democratie in een nieuwe tijd'.

Laura de Vries (1994) is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Ze is auteur van 'Algoritmes en lokale overheden' (ook in het Engels verkrijgbaar) en doet onderzoek naar waarde(n)volle technologieën.

Diederick Slijkerman (1969) is historicus, jurist en theoloog. Hij schreef diverse publicaties op het gebied van politieke en culturele geschiedenis, waaronder een proefschrift getiteld 'Het geheim van de ministeriële verantwoordelijkheid'.

Martijn Visser (1993) is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Hij heeft rechten en filosofie gestudeerd aan de Universiteit Leiden en de Radboud Universiteit Nijmegen. Op het moment doet hij onderzoek naar democratische en rechtsstatelijke vernieuwing.

Dirk-Jan van Vliet (1982) is liaison lokale politiek & vereniging bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Hij begeleidt afdelingen en fracties door het hele land en geeft trainingen en advies over hoe lokaal sociaal-liberale politiek te bedrijven.

Sara Visser (1996) is masterstudent Journalistiek aan de Universiteit Leiden. Hiernaast is ze bezig met de afronding van de master Rechtsgeleerdheid: Encyclopedie en Filosofie van het Recht.

Josette Daemen (1993) is sinds januari 2019 als promovenda verbonden aan het Instituut Politieke Wetenschap in Leiden. Voor haar doctoraal-onderzoek verkent ze de politieke filosofie van zekerheid.

Xander Prijs (1992) is wetenschappelijk medewerker bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting. Hij doet onderzoek naar de verzorgingsstaat in de 21e eeuw.

FOTO'S | PUCK VAN DEN BERG (AFKE, COEN, DIRK-JAN, MARTIJN, XANDER) MARIËT MONS (LAURA), MARCO BAKKER (DIEDERICK)

Neem een abonnement op tijdschrift *Idee*

Op zoek naar verdieping en verbreding van het sociaal-liberalisme? Neem dan nu een abonnement op *Idee*, hét tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting.

Scan de QR-code, lees meer over onze abonnementen en word abonnee!

4 magazines voor
36,-
per jaar

**“Gedachtegoed
kan je helpen
je koers te
bepalen”**

De gemeenteraadsverkiezingen komen eraan!

Op 16 maart 2022 gaan we in de meeste gemeenten naar de stembus. Voor een politieke partij als D66 betekent dat: kandidatenlijsten opstellen, campagneteams vormen, flyers drukken en de straat op. Na de verkiezingen leggen raadsleden de eed of de gelofte af, beginnen onderhandelaars colleges te vormen en staan de eerste debatten alweer op de agenda.

Een tijd vol politieke actie en spanning dus. Maar ook een tijd waarin D66'ers zich geconfronteerd zien met ontelbaar veel politieke keuzes. Wat schrijven we in ons verkiezingsprogramma? Welke standpunten zetten we op onze flyer? Met welke prioriteiten gaan we de onderhandelingen in? Steunen we het akkoord van het nieuwe college wel of niet?

Bovendien staat er veel op het spel. Van het verbeteren van de jeugdzorg tot het verduurzamen van huizen. En van het begeleiden van mensen naar werk tot het dichten van het democratisch tekort dat is ontstaan door allerlei intergemeentelijke samenwerkingsverbanden waar raad en inwoners weinig over te zeggen hebben.

Bij dit soort vragen speelt ons gedachtegoed een grote rol. Sociaal-liberalen hebben als doel om vrijheid mogelijk te maken voor zoveel mogelijk mensen. Maar hoe vertaalt zich dat naar de praktijk van de lokale politiek?

'Dat is soms best lastig,' horen we nog wel eens als we met de Mr. Hans van Mierlo Stichting workshops geven bij D66-afdelingen en vragen hoe politici en fractiemedewerkers het vinden om gedachtegoed toe te passen op lokale vraagstukken. 'Wat is er nou ideologisch aan het nieuwe bestemmingsplan voor een wijk?'

Dat is de reden dat de Van Mierlo Stichting deze sociaal-liberale verkiezingsspecial uitbrengt. Vol interviews, beschouwingen en columns over hoe gedachtegoed tot leven komt in de lokale praktijk. Omdat het je kan helpen je koers te bepalen als lokaal actieve D66'er. En hopelijk, omdat het ertoe bij kan dragen dat in zoveel mogelijk gemeenteraden na de verkiezingen van 16 maart het sociaal-liberale D66-geluid klinkt.

We wensen je veel leesplezier! Ben je enthousiast geworden en wil je meer weten over het sociaal-liberalisme? Kijk dan eens op onze website, volg ons op social media, beluister onze podcast of neem een abonnement op ons tijdschrift *Idee*!

Coen Brummer
Directeur Mr. Hans van Mierlo Stichting

*Raadsleden
aan het woord*

Spreeken vanuit idealen

Raadsleden Nadia Arsieni (Rotterdam), Jesse de Jong-Paalfast (Maassluis) en Tobias van Elferen (Nijmegen) vertellen over hun ervaringen in de lokale politiek.

TEKST SARA VISSER | FOTO'S HERMAN WOUTERS

NADIA ARSIENI

Gemeente:
Rotterdam

Functie D66 Rotterdam:
Raadslid

Baan:
Regisseur aanbevelingen asielketen
bij het ministerie van Justitie en Veiligheid

‘**M**ijn drijfveer is altijd geweest om verschil te maken. Dat kan heel mooi lokaal’, vertelt Nadia Arsieni, raadslid voor D66 Rotterdam. Op haar tiende maakte ze zich al zorgen over bijvoorbeeld stijgende werkloosheid. Die maatschappelijke betrokkenheid is nooit weggegaan. Op het ‘dieptepunt’ van D66 (2007, 3 zetels) raakte Arsieni bij de partij betrokken. ‘Mensen verklaarden mij voor gek – als je politiek actief wordt, doe het dan bij een succesvollere partij!’ Maar dat vond ze niet relevant. ‘Die eigenwijsheid heeft zich nu wel uitbetaald.’ Arsieni glimlacht. ‘Ik voelde mij ontzettend aangetrokken tot D66. Mede door de politieke stijl van Hans van Mierlo. Hij sprak mij aan op mijn rechtvaardigheidsgevoel.’ De mensen bij D66 gaven haar een thuis-gevoel. Maar de ‘unieke progressief liberale invalshoek’ van D66 was en is voor Arsieni doorslaggevend.

Hoe verwerk je het gedachtegoed van D66 in de fractie-standpunten?

‘In principe is het verkiezingsprogramma een goede uitvalsbasis. Maar er zijn ook veel onderwerpen die ad hoc opkomen, waar je standpunten op moet ontwikkelen. Het sociaal-liberale gedachtegoed is dan het vertrekpunt. Hoe meer ervaring je hebt als raadslid, hoe vanzelfsprekender dat wordt. Maar hoe ervaren je ook bent: bij complexere dossiers is het uiteindelijk een kwestie van ‘stilstaan bij’. Dan moet je er induiken, en met de fractie ontdekken: hoe staan wij hier in, en hoe volgt dat uit ons gedachtegoed? Ook de geschiedenis van andere standpunten die we hebben ingenomen, én natuurlijk geluiden uit de omgeving, spelen mee.’

Hoe belangrijk zijn die geluiden uit de stad?

‘Heel belangrijk. Het is goed om je te realiseren dat het werk van een raadslid niet iets is dat je doet in een vacuüm. Je kan je helemaal laten voeden door stukken van het college, maar dan leef je op een gegeven moment in een papieren werkelijkheid. Je moet je oor te luisteren leggen en zoeken naar waar je verschil kan maken. Als je een soort visie over de stad heen legt van bovenaf, dan ga je voorbij aan de rijkdom van ideeën die er eigenlijk al is. Sterker nog, ik denk dat je dan vaak fouten maakt, omdat er geen aansluiting is bij wat de omgeving nodig heeft. Het gedachtegoed, het sociaal-liberalisme, is daarbij een bril waarmee je als raadslid naar die omgeving kijkt.’

Staat die bril altijd ‘op’ in lokale politiek?

‘Het gaat bij ons in de raad niet over lantarenpalen, zeg ik altijd. Het gaat echt over fundamentele zaken. Het sociaal-liberalisme is een anti-dogmatische stroming. Kwesties zijn zelden zwart-wit. Daardoor zijn er vaak discussies binnen de fractie. Dat is goed, het scherpt je standpunten. Maar niet elke discussie gaat één op één over ideologie. Het sociaal-liberalisme is meer iets dat je continu voedt: het geeft een rugzakje mee.’

Je gaat onder meer over de portefeuille Veiligheid. Is dat onderwerp niet meer pragmatisch gedreven?

‘Ik denk allereerst niet dat pragmatisch het tegenovergestelde is van ideologisch. Pragmatisch is een manier van aanpakken, terwijl ideologie een uitgangspunt biedt. Vanuit die uitgangspunten kan je pragmatisch zijn in je keuze voor een bepaalde route naar het gewenste resultaat. Bijvoorbeeld als het gaat om preventief fouilleren; een belangrijk onderwerp in Rotterdam vanwege de steekwapenincidenten. Het risico op etnisch profileren maakt preventief fouilleren ideologisch gezien be-

zwaarlijk. Maar het is niet verkeerd om óók de praktische kant te onderzoeken. Is het een middel tot een doel, of schiet het zijn doel voorbij? Ik denk het tweede. Bij preventief fouilleren worden zelden wapens aangetroffen; een ineffektieve inzet van politiecapaciteit. Naast de ideologische bezwaren is dit een belangrijk pragmatisch argument om ermee te stoppen.’

Dus ideologie speelt wel degelijk mee bij de portefeuille Veiligheid?

‘Zeker, heel erg zelfs. Bij de handhaving van coronamaatregelen in Rotterdam zijn bijvoorbeeld camerawagens ingezet. Die reden rond om de anderhalve meter te handhaven en gingen daarbij dwars door parken om picknickende mensen te filmen. Bizar, met een kanon op een mug schieten. Ik ben daar heel boos over geworden. Puntje bij paaltje bleek het ook echt het ontmaskeren van een debacle. De Autoriteit Persoonsgegevens heeft de gemeente op de vingers getikt. Die camerawagens mochten namelijk niet zo worden ingezet. Uiteindelijk moest de gemeente op zijn schreden terugkeren, om toch de individuele vrijheid van Rotterdammers te respecteren: het was gewoon een inbreuk op privacy.’

D66 Rotterdam is een coalitiepartij, maar daar trek je je in zulke situaties niet veel van aan?

‘Nou, natuurlijk ben ik me bewust van mijn positie in de raad. Maar ik weet ook voor de nodige tegenmacht te zorgen. Mijn kritische houding wordt niet altijd toegejuicht. Als collegebestuurder kan het vervelend zijn om een soort pitbull aan je broekspijp te hebben hangen. Belangrijk is vooral de manier waarop je zaken aan de orde stelt. Ik zoek altijd naar draagvlak en handel met open vizier: als ik ergens kritisch over ben, kondig ik dat vooraf aan. Het feit dat D66 Rotterdam een coalitiepartij is remt mij verder niet. Als iets dusdanig ideologisch gedreven is, kan je, ook al zit je in een coalitie, er toch tegenin gaan.’

“Dat D66 Rotterdam een coalitiepartij is, remt mij als raadslid niet”

JESSE DE JONG-PAALVAST

Gemeente:
Maassluis

Functie D66 Maassluis:
Raadslid

Baan:
Adviseur Public Affairs bij de Vereniging van
Nederlandse Gemeenten

Jesse de Jong-Paaltvast kwam op zijn zeventiende binnen bij de D66-fractie in Maassluis, toen hij mocht meeschrijven aan het verkiezingsprogramma. De Jong-Paaltvast kreeg daar snel in de gaten dat lokale politiek iets bijzonders is. 'Het is een klein clubje in Maassluis, daardoor zat ik meteen overal bij en ontdekte ik hoe sommige Maassluiers al decennia lang hun ziel en zaligheid in de gemeentepolitiek steken.' Ook maakte hij kennis met het sociaal-liberale gedachtegoed. Misschien niet altijd even zichtbaar, maar ook in een kleine gemeente raakt de politiek aan ideologische uitgangspunten. Zo maakte De Jong-Paaltvast zich in juni 2021 nog hard voor het verbreken van de stedenband met het Hongaarse Hatvan. De aanleiding: een nieuwe wet in Hongarije die de positie van homoseksuelen verder onder druk zet. De Jong-Paaltvast: 'Radicale gelijkheid is een belangrijk sociaal-liberaal beginsel voor mij. Ik ben fundamenteel tegen het uitsluiten van groepen, daarin voel ik mij enorm gesterkt door D66.'

Gebeurt het vaak dat het lokale politieke debat zo direct raakt aan het gedachtegoed?

'Helaas draait het in de raad niet vaak om de ideologische verschillen tussen partijen. De meeste debatten worden vrij technisch gevoerd, zonder dat het echt een waardenstrijd wordt. 'De dingen moeten gewoon geregeld worden', is de cultuur waarbij we met de raad ervoor moeten zorgen dat de stad goed bestuurd wordt. Daardoor spelen politieke keuzes vaak niet op de voorgrond. Hoe dat komt? Ik denk vooral door de kwaliteit van de stukken. In een grote gemeente is er een heel apparaat dat lang werkt aan de stukken die in de raad komen. Hier in het kleine Maassluis niet; er is vaak simpelweg geen tijd om de verschillen op te zoeken. Bovendien hebben wij geen fractieondersteuning. Ieder jaar pleit ik daar weer voor, maar ik sta daar een beetje alleen in. Want het is toch fijn om snel stukken te kunnen besluiten? En het is toch prima als de wethouder Financiën netjes voorzichtig heeft begroot? Ik deel die mening niet. Wat mij betreft moet je wel echt die waardenstrijd opzoeken.'

Welke verschillen vormen dan nu het uitgangspunt voor debat in de raad?

'Oppositie versus coalitie. En ook wel progressief versus conservatief.'

Hoe komt dat progressieve D66-geluid terug in de lokale praktijk?

'Bijvoorbeeld rondom het vuurwerkverbod. Daarin zijn wij vooruitstrevend. Na de nodige interne discussie hebben we ervoor gekozen het probleem radicaal aan te pakken. Er is zoveel schade: nu is het een keer klaar. We moeten de steen in de vijver gooien. Dus geen vuurwerkzones of vuurwerkafsteekgebied, maar een totaalverbod. Ook al weet je dat daarvoor geen meerderheid in de raad is. Maar vanuit daar evolueert het hopelijk tot iets haalbaars. Dan moet je wel hoog inzetten aan het begin, zodat je later water bij de wijn kan doen.'

Kenmerkt dat 'water bij de wijn doen' D66?

'Rob Jetten schreef ergens: 'we zijn radicaal in denken, en gematigd in handelen'. Dat voelt heel herkenbaar. Je kan wel ergens voor staan, maar als je iets wil bereiken moet je dat op een redelijke manier brengen. Met puur activisme bereik je niks.'

D66 Maassluis maakt onderdeel uit van de coalitie, hoe beïnvloedt dat jou als raadslid?

'Er is weinig dualisme in Maassluis. Coalitiepartijen bepalen vaak al van tevoren de standaard. Dat vind ik jammer, maar ik ben nu niet in de positie om dat bespreekbaar te maken. Als ik iets met succes wil aandragen in de raad, bijvoorbeeld dat vuurwerkverbod, moet ik ook van tevoren langs de coalitie.'

Als je dat niet had gedaan, dan...

'Was dat not done geweest. Als beginnend raadslid kwam ik met veel ideeën. Ik ben daardoor vaak teruggefloten. Dan hadden we dat eerst eventjes moeten afstemmen. Dat betekent dus ook automatisch dat je voorstel in de raad wordt afgesloten door je eigen coalitiegenoten. Puntje bij paaltje moet je je voegen naar die cultuur. Dat vreet wel aan me.'

Want dat zit ook die waardenstrijd in de weg.

'Absoluut. We vinden dat het primaat bij de raad ligt. Maar dan moet de raad echt meer proactief worden. Nu is het vaak reactief, strak op het college dat ontzettend technisch-bestuurlijke voorstellen doet. Het zou beter zijn als partijen zelf initiëren. Van nul af aan eigen idealen op papier zetten en zo met voorstellen komen. Dan ga je meer vanuit gedachtegoed opereren en kan je makkelijker over coalitie/oppositieverschillen heenstappen. Maar daar is wel die fractieondersteuning voor nodig.'

Hoe link je dit aan het democratische ideaal van D66?

'Vanuit het sociaal-liberalisme word ik vooral getriggerd door democratie, vrijheid en radicale gelijkheid. Dat zijn fundamentele principes, en daarom altijd belangrijk om in te investeren. Elke euro die je in de democratie steekt is welbested. Net als vrijheid en gelijkheid: dat is geen kwestie van 'laissez-faire' achteroverleunen. Deze zaken zijn fundamenteel en dus de investering hoe dan ook waard.'

“Elke euro die je in democratie steekt, is welbested”

“Als fractievoorzitter moet je aanvoelen wat de grote thema’s zijn”

cussiëren. Wat vinden wij nou écht? Die vraag moet je jezelf en elkaar blijven stellen.’

Hoe komt deze ideologische discussie terug in de Nijmeegse politieke praktijk?

‘Het klinkt een beetje arrogant misschien, maar ik vind dat wij bijvoorbeeld in Nijmegen voorop liepen op het thema kansen-gelijkheid. Het filosofische concept van positieve vrijheid van Isaiah Berlin, dat draait om de vrijheid van eenieder om het eigen leven vorm te geven zoals men zelf wil, betekent in de praktijk een actieve rol van de overheid. De overheid moet de voorwaarden scheppen die deze vrijheid mogelijk maken. Een heel liberaal beginsel: je kan pas spreken van eigen verantwoordelijkheid als iedereen gelijk aan de startstreep kan verschijnen. Buiten de gewone beleidsagenda van de gemeenteraad en het college om hebben wij in dat kader drie debatnotities gelanceerd: ‘Kansengelijkheid 1’ over onderwijs, ‘Kansengelijkheid 2’ over preventie, zorg en gezondheid, en ‘Kansengelijkheid 3’ over wijken. De laatste is eind juni 2021 in de raad verdedigd.’

Hoe zijn die notities binnen de D66 fractie tot stand gekomen?

‘We zijn met z’n allen bij elkaar gekomen en hebben verschillende ideeën onder één noemer gebracht. Vervolgens heb ik er als een soort redacteur een notitie van gemaakt. Het is misschien een uitgehold woord, maar het was echt een group effort. Heel inspirerend. Het voelde als een goede verwerking van een moeilijke, filosofische discussie, waarbij we invulling hebben gegeven aan dat ideologische concept van positieve vrijheid.’

De kaders die het sociaal-liberalisme biedt, kunnen ook botsen. Zijn er momenten dat je daar tegenaan loopt?

‘Zeker. De idealen van persoonlijke vrijheid en verantwoordelijkheid tegenover de publieke taak leveren steeds weer discussie op.’

Waar speelt dat in Nijmegen concreet?

‘We hebben bijvoorbeeld veel gedebatteerd over een rookverbod bij zwembaden. Je wilt natuurlijk dat er een rookvrije generatie ontstaat. Rolmodellen zijn daarvoor belangrijk. Kinderen moeten niet zien dat er gerookt wordt. Tegelijkertijd was het bekend dat in onze zwembaden alle lagen van de bevolking recreëren. Zo’n rookverbod kan dan ertoe leiden dat de impact van zoiets op groepen met een bepaalde sociaal-economische status groter is dan op andere groepen. Dan komen sommige kinderen niet meer zwemmen, omdat hun ouders daar niet kunnen roken. Zo heb je het dus opeens over het preventieve effect van bewegen versus het preventieve effect van het buiten beeld houden van rokers, die wedijveren met elkaar. En, daar dwars doorheen gefietst, kwamen natuurlijk nog de ‘eigen-verantwoordelijkheid-fans’. Dat levert een complexe maar mooie discussie op.’

Hoe kom je daar uit?

‘Praten, wegen. Belangen en waarden kan je nooit, of niet makkelijk, in hiërarchie plaatsen. Je kan niet zomaar zeggen: preventie gaat altijd boven keuzevrijheid. Zo werkt het niet. Het is telkens weer een afweging. Over dit rookverbod zijn we er uiteindelijk unaniem uitgekomen. Maar zo gaat dat wel vaker bij ons in de fractie. We praten gewoon wat langer door als het over iets principiëls gaat. Als fractie, zeker als fractievoorzitter, moet je daarom een neusje hebben voor de grote thema’s. Als je aanvoelt dat het aan de kern van het gedachtegoed raakt, dan moet je ruimte geven aan de ideologische discussie. Uiteindelijk kom je er dan beter uit. Ideologisch sterker, en als echte eenheid.’ ■

TOBIAS VAN ELFEREN

Gemeente:
Nijmegen

Functie D66 Nijmegen:
Fractievoorzitter

Baan:
CRM Marketeer bij de
Radboud Universiteit

‘Ik geloof heel erg dat de partij vanuit de idealen moet spreken’, stelt Tobias van Elferen. In 2017 volgde hij Rob Jetten op als fractievoorzitter van D66 Nijmegen. Jaren daarvoor werd hij al actief bij D66. ‘Waarom ik lid werd? Heel platvloers gezegd: vanwege de mensen die ik aantrof. Een combinatie van gezelligheid en gut feeling. Natuurlijk kijk je ook naar de partijstandpunten, maar de echt ideologische verdieping heb ik pas later ingezet.’ Die ideologische verdieping ziet Van Elferen als een belangrijke opdracht voor D66. De partij moet concreet standpunten ontwikkelen, maar altijd vanuit het ideologische debat. Ook in de lokale politiek. ‘De mooiste discussies vinden altijd plaats binnen de eigen raadsfractie’, zegt Van Elferen met een lach.

Hoe verhoudt het werk van een gemeenteraadslid zich tot zoiets abstracts als ‘gedachtegoed’?

‘Ik zie het gedachtegoed van D66, het sociaal-liberalisme, als een ideologisch fundament dat partijbreed gedeeld wordt. Politiek is per definitie ideologisch gedreven, dus ook de lokale politiek gaat te werk vanuit die gedeelde kern. Natuurlijk zijn er lokaal verschillen ten opzichte van de landelijke koers, maar over dat fundament moet je het eens zijn. Anders spreek je elkaars taal niet meer. Daarbij gaat het ook om herkenbaarheid. Herkenbaarheid voor de kiezer, en vooral herkenbaarheid in de dagelijkse handel en wandel. Weten vanuit welke ideologische basis je handelt als raadslid is cruciaal.’

Zo’n fundament klinkt vrij absoluut.

‘Ideologie is per definitie filosofisch. Daarmee is het nooit echt absoluut. Je moet dat fundament met elkaar blijven verkneden. De sociaal-liberale beginselen bieden goede kaders. Als je meent dat een kader te veel beperkt, moet je dus het gesprek aangaan. Ook binnen de raadsfractie moeten we erover dis-

Waarom vind je wat je vindt?

Politiek is ideologie

Politiek kunnen we alleen bedrijven vanuit een ideaal: een idee over hoe iets beter kan. Dat betekent dat ook in de lokale politiek alles politiek is. Het gaat namelijk altijd over het beter maken van jouw gemeente en dat veronderstelt een ideologisch streven. Een ideologisch streven is jouw antwoord op de vraag: waarom vind ik wat ik vind?

TEKST DIRK-JAN VAN VLIET | FOTO ISTOCK

In jouw gemeente woont een voedingswetenschapper, Anna. Zij heeft veel onderzoek gedaan naar morbide obesitas, een nare ziekte die op veel verschillende manieren de pret uit het leven haalt. Anna heeft ontdekt dat er een duidelijk verband is tussen het voedselaanbod in Nederland en het stijgende aantal patiënten met morbide obesitas. Ook in de gemeente van Anna zijn er veel mensen die te maken krijgen met deze ziekte. Verschillende fracties in de gemeenteraad hebben dan ook aan de bel getrokken. Moet de gemeente hier niet wat aan doen?

Ook hebben de fracties Anna gevraagd om een rapport te schrijven met aanbevelingen om morbide obesitas in de gemeente tegen te gaan. Daarin suggereert Anna het invoeren van een vet- en suikertaks, het weren van fastfoodketens in de buurt van scholen en het verlagen van de btw op gezond eten.

Natuurlijk wordt weleens gezegd dat het goed zou zijn om iets 'niet politiek te maken' – zeker ook in D66-kringen. Daar zit het idee achter dat het makkelijker is om iets beter te maken door het 'niet politiek te maken'. Maar wanneer maken we iets 'beter'? Het antwoord op die vraag is altijd gekleurd door ideologie. Het is daarom onmogelijk om iets 'niet politiek te maken' in de politiek; in de politieke arena is alles politiek.

Een goed sociaal-liberaal raadslid is zich daarvan bewust. Met de antwoorden op de volgende vragen kunnen onze huidige en toekomstige D66-raadsleden, fractieondersteuners en andere 'lokalo's' zich ideologisch wapenen. Hoe verhoudt het werk van een raadslid zich tot het werk van een expert? En waarin verschilt het werk van een raadslid met dat van een gemeenteambtenaar? Waarom is een raadslid dat zich bewust is van haar ideologie beter in haar werk? En hoe kan een raadslid bewust ideologisch bekwaam worden?

“Het zijn de onderliggende waarden die je tot je standpunt brengen”

De politicus is geen expert

Het is duidelijk dat voedingswetenschapper Anna geen politicus is. Toch is het onderwerp waar zij zich mee bezighoudt een politiek onderwerp geworden. Dat gebeurde op het moment dat Anna tot de bevindingen kwam die relevant waren voor de vraag: hoe kan mijn gemeente beter? Een politicus is zoals gezegd, bezig met bedenken hoe iets beter kan. De wetenschapper daarentegen beschrijft hoe iets werkt: in haar rapport beschrijft Anna wat de relatie is tussen het voedselaanbod en morbide obesitas. Het is vervolgens de taak van de politicus om aan te geven hoe 'het beter kan' met betrekking tot het voedselaanbod en morbide obesitas in haar gemeente.

Door de aanbevelingen die Anna geeft in haar rapport kan het lijken alsof zij op de stoel van de politicus is gaan zitten en ons is gaan vertellen hoe 'het beter kan'. Maar dat is niet zo. Anna heeft zich de vraag gesteld 'stel dat we morbide obesitas zouden willen tegengaan, hoe kan dat door in te grijpen in het voedselaanbod?'. Haar conclusie is dat de ingrepen die zij opperde morbide obesitas zouden kunnen tegengaan. Dat is nog steeds een beschrijving van hoe de dingen zijn. Of, beter gezegd, hoe het zal gaan met morbide obesitas op het moment dat je het voedselaanbod aanpast. Anna heeft niet bewezen dat morbide obesitas inderdaad moet worden tegengegaan door de overheid. Dat kan ook niet bewezen worden, want op het moment dat we ons de vraag stellen 'hoe kan het beter?' en dus ook de vraag 'moeten we morbide obesitas tegengaan?', bevinden we ons in het domein van de politiek.

Het is natuurlijk een volstrekt te verdedigen standpunt als je zegt dat de overheid actief morbide obesitas hoort tegen te gaan. Dit bijvoorbeeld omdat je morbide obesitas onwenselijk vindt en vindt dat dit zoveel mogelijk voorkomen moet worden. Het kan dan ook zo zijn dat jij vindt dat de overheid een taak heeft in het bestrijden van ziektes zoals morbide obesitas. En je kunt van mening zijn dat inperking van de keuzevrijheid van mensen gerechtvaardigd is bij het bestrijden van morbide obesitas, bijvoorbeeld omdat

mensen weer vrijer worden als ze geen morbide obesitas hebben. Al dit soort onbewuste aannames maken we bij het beantwoorden van politieke vragen.

Het verschil tussen een raadslid en een ambtenaar

Als een lokaal politicus zich richt op het 'beter maken' van een gemeente, waar richt een ambtenaar zich dan op? Houdt deze zich niet net zo goed als de politicus bezig met het 'beter maken'? Hoewel dit laatste klopt, zit er toch een cruciaal verschil in de taken van de politiek en de taken van een gemeenteambtenaar.

De gemeenteraad heeft Anna's rapport over morbide obesitas gelezen. Het is nu aan de raad om te bepalen wat er moet gebeuren. Vindt de raad morbide obesitas inderdaad een groot probleem? En vindt de raad dat de gemeente daar wat tegen moet doen? Sommige partijen in de raad zullen vinden dat fastfoodketens bij scholen inderdaad geweerd moeten worden, en andere zullen dit niet willen. In dit proces komt de eerdergenoemde vraag: 'Hoe kunnen wij onze gemeente beter maken?', naar boven. En daarin zit het verschil met de gemeenteambtenaar. In een democratie is het niet goed als een gemeenteambtenaar zich bemoeit met het proces van bepalen 'hoe kan het beter'. Dat is voorbehouden aan de democratisch gekozen vertegenwoordigers van het volk.

Wat is dan wel de rol van de ambtenaar in het voorbeeld? Stel nu dat de raad besluit dat er inderdaad wat moet gebeuren aan het voorkomen van morbide obesitas in de gemeente. De raad wil dat bekeken wordt of fastfoodketens die in de buurt van scholen staan geweerd kunnen worden, maar wel op voorwaarde dat er nog wel fastfoodketens in de gemeente kunnen blijven. Het is dan de taak van de ambtenaar dit uit te zoeken en uit te werken. De ambtenaar heeft dus niet als taak om te bepalen of er wat aan morbide obesitas gedaan moet worden. Maar als de gemeente ertoe besluit om hier wat tegen te doen, dan heeft ze wel de taak om te onderzoeken hoe dit het beste kan en daar eventueel uitvoering aan te geven. ■

Drie aanbevelingen om een bewust én bekwaam ideologisch sociaal-liberaal te kunnen zijn

Het zijn de onderliggende waarden die je tot dat standpunt brengen. Natuurlijk kan het weleens voelen alsof naakte feiten dit doen, maar dat komt omdat we de waarden die ons leiden onbewust hebben geïnternaliseerd. Om ideologisch goed bewapend te zijn moet je je eerst bewust zijn van je eigen ideologie. Dat betekent dat je geïnternaliseerde waarden expliciet maakt door ze te benoemen. Een simpele manier om dit te doen is om je de vraag te stellen: waarom vind ik wat ik vind? Het antwoord daarop helpt om een ideologisch bekwaame sociaal-liberaal te zijn. Je kunt anderen beter vertellen waarom jij vindt wat je vindt en je argumentatie sterker maken. Daar kun jij in jouw afdeling, fractie, gemeenteraad én in jouw gemeente de vruchten van plukken.

1. Maak bewust gebruik van het onderscheid tussen 'uitgangspunten' en 'standpunten'

Een voorbeeld van een uitgangspunt is: "We laten iedereen vrij, maar niemand vallen." Een voorbeeld van een standpunt is: "We gaan in Nederland een miljoen huizen bouwen." Het verschil zit 'm in het abstractieniveau. Een uitgangspunt is van een hoger abstractieniveau en laat daardoor meer zien over de achterliggende ideologie. Het geeft aan welke waarden belangrijk zijn: 'vrijheid' en 'niemand laten vallen', maar zegt niets over hoeveel en wat voor huizen er moeten komen. Het standpunt op zijn beurt zegt wel iets concreets over de woningmarkt. Precies daarin zit het verschil: met het formuleren van een uitgangspunt geef je een waardengedreven denkrichting aan voor een bepaald thema. Het standpunt volgt uit het uitgangspunt: we willen een miljoen huizen bouwen in Nederland, omdat we iedereen vrij willen laten, maar niemand willen laten vallen.

2. Probeer de uitgangspunten achter standpunten te achterhalen

Je hoeft niet eerst uitgangspunten te hebben, voordat je standpunten mag ontwikkelen. Meestal gaat het andersom en dat is helemaal niet erg. En soms heb je misschien zelfs geeneens direct een standpunt bij een ingewikkeld onderwerp. Daarvoor moet je eerst nadenken, met mensen praten en dossiers lezen. Er zijn dus verschillende manieren om tot een standpunt te komen. Zodra je dat standpunt hebt, kun je jezelf de vraag stellen: waarom vind ik dit? Door antwoord te geven op die vraag kun je een meer bewust bekwaame ideologische sociaal-liberaal zijn.

3. Koester je emoties, dat kunnen richtingwijzers voor waarden zijn

Het kan nuttig zijn om niet alleen naar de rationele kant van het verhaal te kijken. Volgens Sabine Roeser, professor ethiek aan de TU Delft, geven emoties ons inzage in de waarden die we bewust of onbewust koesteren. Soms kan het nuttig zijn om te onderzoeken 'waar word ik in de politiek boos, bang, bedroefd of blij van'? Word je boos van het idee dat iemand voor jou bepaalt of je ergens wel of geen patatje kan kopen; bedroefd van het idee dat er teveel mensen met een ongezone leefstijl zijn; of word je juist blij van mensen die hun autonomie ten volle weten te benutten? Natuurlijk moeten we onze standpunten niet alleen door onze emoties moeten laten leiden. Maar let eens op je eigen emoties in een politiek debat en onderzoek welke uitgangspunten daaronder zouden kunnen liggen. Ook daarmee kan je een meer bewust bekwaame ideologische sociaal-liberaal worden.

De gemeenteraadsverkiezingen van 2022 zijn in aantocht. Een uitstekend moment voor ons sociaal-liberalen om zowel rationeel als emotioneel te reflecteren op onze uitgangspunten. Of je nou vindt dat we harder moeten ingrijpen in de maatschappij om morbide obesitas tegen te gaan; dat we beter kunnen investeren in autonomie en geen keuzeopties moeten weghalen; of dat fastfoodketens weren in de buurt van scholen juist een goed idee is. Jouw verhaal staat sterker als je je bewust bent van de uitgangspunten die onder jouw standpunten liggen. En met dit artikel en de aanbevelingen kunnen al onze lokale's tijdens en na de campagne een beter/sterker verhaal laten horen.

COLUMN

Laura de Vries,
wetenschappelijk
medewerker bij de
Van Mierlo Stichting.

Digitalisering is te belangrijk om niet aan de politiek over te laten

In april 2021 kreeg de gemeente Enschede een boete van 600.000 euro van de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) voor het overschrijden van de privacyregels. Volgens de Autoriteit maakte de gemeente gebruik van zogeheten 'wifitracking', waarbij het mogelijk is om de locatie van mensen te volgen via de wifi-signalen van telefoons. De gemeente tekende beroep aan tegen het besluit. Zij zou de signalen slechts voor anonieme tellingen in winkelstraten gebruiken: "Wij volgen niet, wij tellen slechts."

TEKST LAURA DE VRIES

Naar aanleiding van het voorval vroeg ik me in eerste instantie af wat nu eigenlijk wel en niet mag van de AP. Een vraag die ook onder bedrijven en organisaties leeft: meer dan drie jaar nadat de Algemene Verordening Gegevensbescherming in werking trad, is voor veel mensen nog altijd onduidelijk welke toepassingen binnen de wet vallen. Bovendien geven gemeentes natuurlijk liever zes ton uit aan iets anders dan een boete.

Maar deze 'nalevingsvraag' doet het onderwerp flink tekort: het gaat voorbij aan de ethische en politieke context van een voorval zoals in Enschede. Immers, wetten zijn gebaseerd op ethische overwegingen. Op omgangsregels die Nederlanders en Europeanen met elkaar hebben afgesproken. Die reiken verder dan de letter van de wet alleen: ook datatoepassingen die binnen de wet vallen, kunnen onwenselijk zijn. En wanneer de wet niet duidelijk is over een nieuwe technologie of toepassing, vraagt dit om een politieke discussie over de wenselijkheid ervan.

Het is logisch en terecht dat gemeenten gebruik maken van (nieuwe) technologieën. Maar wanneer gaat het streven naar veiligheid of mobiliteit bijvoorbeeld ten koste van zelfbeschikking of kansengelijkheid? Neem een fraudeopsporingssysteem dat gebruik maakt van algoritmes. Is het wenselijk om naar iemands postcode te kijken wanneer postcode ook sterk samenhangt met culturele achtergrond? En blijft het antwoord op deze vraag hetzelfde in een andere context, zoals bij het tegengaan van voortijdige schoolverlating? Dit zijn politieke vragen die in een vroeg stadium van de besluitvorming al aan bod moeten komen.

Uit het rapport 'Raad weten met digitalisering' van het Rathenau Instituut bleek echter precies dat dit nu juist niet gebeurt. Sterker nog, lokale bestuurders en politici zien

FOTO HERMAN WOUTERS

digitalisering vaak als een 'uitvoeringsvraagstuk'. Een kwestie van uitvoering van beleid, niet een onderwerp voor op de agenda in de gemeenteraad.

Dat is een groot probleem. Technologische toepassingen zijn vaak nauw verweven met sociale en economische ongelijkheidsvraagstukken. Bovendien spelen zij binnen allerlei domeinen die op lokaal niveau van belang zijn een grote rol; van sociale zekerheid en onderwijs tot zorg, mobiliteit en wonen. Als je wordt aangewezen als fraudeur kan dat enorme consequenties hebben – met de toeslagenaffaire als recent voorbeeld.

Digitalisering is politiek. Het is daarom aan raadsleden en lokale bestuurders om digitalisering op de politieke agenda te zetten. Mijn boodschap aan lokale D66'ers is dan ook: jaag het debat over digitalisering aan binnen de fractie en de afdeling, richt een commissie voor Digitale Zaken op als deze er nog niet is, en nodig experts uit voor input. Digitalisering is te belangrijk om niet aan de politiek over te laten. ■

“Jaag het debat over digitalisering aan!”

**Meer weten over
Laura's onderzoek?**
Kijk dan op
vanmierlostichting.nl
of bestel haar boek op
webshop.d66.nl!

***Een dubbelinterview met
Hanneke van der Werf en Joost Sneller***

“Het gedachtegoed zit toch altijd in je achterhoofd”

Joost Sneller en Hanneke van der Werf leerden elkaar meer dan 10 jaar geleden kennen als collega-medewerkers bij de Tweede Kamerfractie van D66. Beiden zijn ook achtereenvolgens gemeenteraadslid geweest in Den Haag. Toen Sneller daar in 2014 vertrok, spoorde hij Van der Werf aan: ‘Je moet echt de raad in gaan!’ En zo geschiedde. Inmiddels zijn ze weer collega’s, nu als leden van de Tweede Kamer. Sneller sinds 2017 en Van der Werf sinds afgelopen maart. Omdat hij Justitie doet en zij Veiligheid, werken ze geregeld en met veel plezier samen.

TEKST DIRK-JAN VAN VLIET, SARA VISSER & MARTIJN VISSER
FOTO’S HERMAN WOUTERS

Hun Haagse raadslidmaatschap was voor beiden een vruchtbare leerschool. Sneller: 'Het was heel makkelijk om als fractiemedewerker van achter de schermen van alles te vinden, maar wanneer je eenmaal in de raad zit en zelf moet onderhandelen of debatteren met gehaaide types is het toch een ander verhaal – het reilen en zeilen van die politieke praktijk maakte nederig.' Van der Werf beaamt dat: 'Soms hebben mensen torenhoge verwachtingen vanuit hun eigen idealen hoe de wereld eruit moet komen te zien. In de gemeenteraad leer je dat de weg daarnaartoe niet altijd even eenvoudig is. Soms gaat dat met vallen en opstaan.'

Wat was jullie motivatie om de Haagse gemeenteraad in te gaan?

Van der Werf: 'Mijn motivatie was eigenlijk tweeledig. Al-ler eerst is politiek gewoon mijn grootste hobby. Mijn werk als medewerker op de fractie was heel erg leuk en ik vond het machtig mooi om op het Binnenhof achter de schermen mijn bijdrage te kunnen leveren. Na verloop van tijd groeide de behoefte het heft meer in eigen hand te nemen; om ook in mijn eigen gemeente problemen aan te pakken. De stap naar de raad was daarmee snel gemaakt. Daarnaast voelde ik een enorme nieuwsgierigheid naar wat er allemaal in de stad gebeurde. Via een stage bij de politieke redactie van de NOS was ik na mijn studententijd toevallig in Den Haag beland. Het raadslidmaatschap bleek de perfecte manier om de stad nog beter te leren kennen: je komt op zoveel verschillende plekken en spreekt zoveel verschillende mensen – dat geeft een stad veel meer kleur.'

Sneller: 'In mijn geval raadde toenmalig fractievoorzitter Alexander Pechtold mij aan om de lokale politiek in te gaan. Ik ben echter vrij introvert, en die actieve politiek, in allerlei zaaltjes en zelf steeds voor de camera – ik zag dat eerst niet zo zitten. Pas nadat ik een half jaar lang fractievergaderingen van de raad had bijgewoond, zag ik echt hoe leuk en belangrijk dat werk is. Als beleidsmedewerker in de Tweede Kamer hield ik me op een vrij abstract niveau met politiek bezig, maar in de gemeenteraad had ik direct contact met inwoners over heel concrete problemen. Er is toch meer betrokkenheid van mensen wanneer je het bijvoorbeeld hebt over parkeerproblematiek dan wanneer het gaat om de 3%-norm uit het stabiliteits- en groeipact. Miljarden kan je niet aanraken, maar de overlast voor je deur is heel tastbaar.'

Ondanks die tastbare problematiek krijgen mensen doorgaans toch veel minder mee van lokale politiek. Hoe komt dat volgens jullie?

Van der Werf: 'Die onzichtbaarheid is inderdaad een probleem. Ik heb ooit als raadslid in een opiniestuk in NRC betoogd dat ik het heel raar vindt dat raadsleden geen volledig betaalde baan hebben. Natuurlijk kan je daar heel veel tegenin brengen, maar wanneer je kijkt naar de gemeentelijke verantwoordelijkheden en miljoenenbudgetten vind ik dat de beoefening van en controle op die lokale democratie wel heel beperkt is. Het raadslidmaatschap zou eigenlijk meer en beter gefaciliteerd moeten worden.'

Heeft die onzichtbaarheid misschien ook te maken met de achteruitgang van de lokale journalistiek?

Sneller: 'Het klopt dat de lokale journalistiek het zwaar heeft.

Veel mensen hebben behoefte aan nieuws en goede berichtgeving, maar willen daar liever niet te veel voor betalen. Ondertussen lopen ook advertentie-inkomsten terug. Lokale journalisten kunnen soms amper het hoofd boven water houden. Terwijl zij keihard werken. Dat is zorgelijk. Zij vervullen zo'n belangrijke rol als waakhond van de democratie. Want ook raadsleden moeten goed worden gecontroleerd. Dat houdt hen bij de les.'

Van der Werf: 'Inderdaad, wanneer je het gevoel hebt dat er met je wordt meegekeken ben je minder geneigd de kantjes er vanaf te lopen en doe je je werk beter – zo is het gewoon.'

Sneller: 'Tegelijkertijd krijgen mensen waarschijnlijk ook weinig mee van lokale politiek juist omdat het zo lokaal is: overlast in je straat is voor een klein groepje mensen heel tastbaar, maar wanneer je een paar straten verderop woont, heb je er weinig mee te maken. Dan moet je wel echt heel betrokken zijn om dat allemaal te volgen.'

Biedt die hele concrete problematiek wel ruimte voor een sociaal-liberale visie in de lokale politiek?

Sneller: 'Discussies in de gemeenteraad hebben inderdaad vaak een praktische inslag, maar het gedachtegoed zit toch altijd in je achterhoofd. Het is iets waar je onbewust rekening mee houdt. Als er geld over was, de PvdA hogere uitkeringen wilde en de VVD juist voor lagere lasten pleitte, dacht men

vaak dat het sociaal-liberalisme in het midden zat en D66 een beetje van beide wel oké vond. Maar wij wilden dan juist geld voor onderwijs, of de reserves überhaupt niet gelijk uitgeven met oog op toekomstige uitdagingen. Concrete problemen zijn bovendien vaak ingebed in een breder ideologisch verhaal: neem verkeersproblematiek, parkeerbeleid, en de rol van de fietser – dat is overladen met ideologie.'

Van der Werf: 'Ik kon het altijd wel waarderen als mensen in mijn fractie daar bovenop zaten. Zelf vlieg ik vraagstukken meer pragmatisch aan. Dat zorgde voor een goede dynamiek binnen ons team. Toen ik net bij de raad kwam, hadden we daar wel eens stevige gesprekken over: "gaan we nu eerst bedenken of het wel in ons malletje past? Of kunnen we ook gewoon heel praktisch kijken wat de beste oplossing is voor bewoners?" In dat opzicht hebben Joost en ik soms een andere aanvliegroute.'

Sneller: 'Ja ik probeer de discussies wel vaak op scherp te zetten. Maar het is ook weer niet zo dat je dan even het sociaal-liberalisme 'erbij pakt' en met de richtingwijzers in je hand die discussies aangaat. Het zijn uiteindelijk vooral je eigen overtuigingen en idealen die daarbij een belangrijke rol spelen. Binnen onze fractie hadden we ook veel verschillen. Je merkt dan ook dat er binnen je eigen fractie veel verschillende uitgangspunten zijn: sommigen leggen het accent op duurzaamheid, anderen 'denken en handelen

internationaal', en weer anderen leggen meer de nadruk op individuele vrijheid.'

Van der Werf: 'Ja, je hebt inderdaad verschillende blikken. Toen ik fractievoorzitter was, heb ik mijn afdeling toch altijd proberen voor te houden dat de meeste leden en kiezers D66 nog steeds voornamelijk zien als het redelijke alternatief. Met de toenemende polarisatie van de politiek is dat op de achtergrond geraakt, maar ik heb altijd heel erg geprobeerd om die lijn te bewaken; om nuchter na te denken en op de inhoud de redelijkheid te zoeken. Dat is lang niet altijd de meest populaire optie. Maar het kan soms echt een makke zijn als je gaat proberen een heel breed publiek lekker te maken voor je standpunten. Wanneer je juist heel duidelijk bent over wat je wilt en waarom je dat wilt, dan begrijpen mensen het ook makkelijker. Ook als ze het niet met je eens zijn. Een lokaal voorbeeld daarvan is denk ik het debacle in Den Haag met de vreugdevuren tijdens de jaarwisseling 2018-2019. Als fractie hebben we daar altijd scherp aan de wind gevaren. Mensen zien D66 toch altijd een beetje als 'nette mensen partij' die zich braaf achter de bestuurders schaart. Maar hier waren zoveel vragen en fouten, dat ik gelijk dacht: dat gaan we helemaal niet doen. Ook niet als het tot aftreden van de burgemeester leidt. Dat is dan maar zo.' ■

**“Concrete
problemen zijn
vaak ingebed
in een breder
ideologisch
verhaal”**

Voor sociaal-liberaal activeringsbeleid dat werkt

De slimste bezuiniging is geen bezuiniging, maar een decentralisatie. In de nasleep van de Eurocrisis moest het 'huishoudboekje' op orde worden gebracht. Kabinet-Rutte II wist daar wel raad mee. Om financiële ruimte te creëren hevelde het kabinet dure taken over van het Rijk naar de gemeenten. Zo staan die taken niet meer op de rijksbegroting. Ombuiging voltooid.

TEKST XANDER PRIJS

Zelf beargumenteerde het kabinet dat het slim is om bijvoorbeeld de sociale bijstand te organiseren in de bestuurslaag die het dichtst bij de mensen staat. De gemeente kan namelijk beter inschatten wat een bijstandsgerechtigde nodig heeft dan een ambtenaar op het ministerie. Per 1 januari 2015 was de invoering van de Participatiewet, de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, en de Jeugdwet een feit. Dit had niet alleen verstrekende gevolgen voor de gemeentelijke begrotingen, maar stelde lokale volksvertegenwoordigers ook voor lastige ideologische keuzes.

Met name de Participatiewet blijkt een ideologisch mijnenveld. Het doel van de Participatiewet is om iedereen die kan werken aan het werk te krijgen, ook mensen met een arbeidsbeperking. Dit doel probeert men te bereiken door beleid te voeren gericht op de 'activering' van de bijstandsgerechtigde. Zo is er een sollicitatieplicht, moet er een verplichte tegenprestatie aan de maatschappij geleverd worden, en is een paar euro bijverdienen uit den boze. Als we het maar zo oncomfortabel mogelijk maken om door het sociale vangnet opgevangen te worden, dan klim je er sneller uit. Althans, dat is de gedachte.

“Een verplichte tegenprestatie helpt mensen niet om zichzelf te ontwikkelen”

Los van het feit dat dit strenge beleid niet succesvol is gebleken om mensen aan het werk te krijgen, is het onwenselijk om het beleid op deze manier in te richten. Neem de verplichte tegenprestatie. Omdat je leeft van belastinggeld moet je iets terug doen voor de maatschappij: papier prikken voor je centen. Hier wordt wederkerigheid verondersteld, wat niet in de verzorgingsfunctie van de verzorgingsstaat thuishoort. De verzorgingsfunctie houdt namelijk in dat de overheid mensen helpt die – al dan niet tijdelijk – niet voor zichzelf kunnen zorgen.

Daarnaast helpt een verplichte tegenprestatie mensen niet om zichzelf te ontwikkelen, noch om uit de bijstand te komen. Als sociaal-liberalen hebben we idealen als vrijheid en autonomie hoog in het vaandel staan. De overheid moet mensen in staat stellen kansen te grijpen, en op de been helpen wanneer ze vallen en zelf niet in staat zijn op te staan. Niet dwingen, maar helpen. Precies daar gaat het fout. De verplichte tegenprestatie in de bijstand dwingt mensen iets voor de maatschappij terug te doen, maar stelt ze nauwelijks in staat hun eigen situatie te verbeteren. Weg autonomie.

De participatiewet is een duidelijk voorbeeld van hoe politieke visie doorwerkt in beleid. Geloof je dat de mens tot weinig goeds geneigd is? Dan zijn verplichte tegenprestaties en vergelijkbare maatregelen een logische zet. Vertrouw je erop dat mensen zelf goed weten hoe zij hun leven het liefst willen inrichten, dan zet je in op een sociaal-liberaal activeringsbeleid dat werkt. Benader bijstandsgerechtigden actief, help ze zichzelf te ontplooiën. Bied mensen de mogelijkheid zich om en bij te scholen. Stimuleer ze maximaal, maar verplicht ze niets. ■

COLUMN

Xander Prijs,
wetenschappelijk
mederwerker bij de
Van Mierlo Stichting.

**Meer weten over
Xanders onderzoek?**
Kijk dan op
vanmierlostichting.nl!

Interview Samuel Freeman

Wat is de filosofische basis van het sociaal-liberalisme? Samuel Freeman is hoogleraar aan de Universiteit van Pennsylvania en expert op het gebied van wat hij *high liberalism* of progressief liberalisme noemt.

“Cruciaal voor hoog-liberalisme is de nadruk op democratie”

DOOR COEN BRUMMER & LAURA DE VRIES
VERTALING HAN VAN BROEKHOVEN

Wat onderscheidt 'hoog-liberalisme' van andere soorten liberalisme?

Door de term hoog-liberalisme te introduceren wilde ik benadrukken dat democratische gelijkheid, met gelijke kansen op politieke invloed, een fundamenteel recht of vrijheid is die net zo belangrijk is als gewetensvrijheid, vrijheid van meningsuiting of vrijheid van vereniging, die klassieke liberalen en neoliberalen ook benadrukken. Er ligt dus meer nadruk op democratie, democratische rechten, en politieke participatie met sociale en politieke gelijkheid in het hoog-liberalisme, die je niet vindt in de klassieke liberale traditie.'

Hoe verhoudt uw idee over hoog-liberalisme zich tot de Europese sociaal-democratie?

'Het hoog-liberalisme wordt niet gedreven door socialisme in de Verenigde Staten, maar omarmt de democratische welvaartsstaat met een gegarandeerd sociaal minimum, inkomensaanvullingen, algemene gezondheidszorg, kinderbijslag, enzovoorts. Dit komt voort uit het streven naar kansengelijkheid. Vanaf hun geboorte moeten mensen in staat worden gesteld om hun capaciteiten en vaardigheden te ontwikkelen, zodat ze met anderen kunnen concurreren als gelijken, en kunnen profiteren van de mogelijkheden in een liberale en democratische samenleving.'

Ziet u ook een crisis van het liberalisme?

'Er is ongetwijfeld een kans op een dreigende crisis, en ik denk dat dit twee oorzaken heeft. Ten eerste heeft economische globalisering in de jaren '80 en '90 geleid tot een teloorgang van de productie in Westerse economieën. Dat heeft een begrijpelijke populistische reactie teweeggebracht tegen globalisering. De andere oorzaak is intolerantie en racisme. Politici zoals president Donald Trump hebben gebruikgemaakt van de oprechte economische grieven van de arbeidersklasse door ze te combineren met raciale, etnische, en religieuze intolerantie. Door mensen van kleur de schuld te geven voor het verlies van banen van de blanke arbeidersklasse.'

Wat is een liberaal antwoord op deze polarisatie?

'Liberalisme is begaan met vrijheid van meningsuiting met de aanname dat dit bevorderlijk is voor een redelijke politieke discussie. Maar in het huidige politieke klimaat onderschat dit vertrouwen in de uitdrukkingsvrijheid de macht van racistische demagogen om leugens en desinformatie te verspreiden die de liberale democratie zelf bedreigen. Als ze liberale instituties willen beschermen, moeten liberalen haatzaaiende taal en desinformatie aanpakken.'

Benieuwd naar meer? Scan dan nu de QR-code en lees het hele interview online!

Interview Michael Freedon

“Vrijheid gaat over het individu in de samenleving”

Groeijende ongelijkheid, doorgeschoten globalisering, klimaatverandering. Voorbeelden van problemen die worden toegeschreven aan het liberalisme. Michael Freedon, professor of politics aan de Universiteit van Oxford, bepleit een nieuw soort liberalisme.

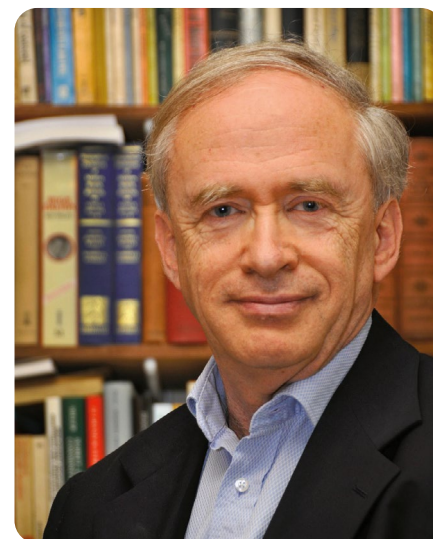
DOOR COEN BRUMMER
VERTALING TESSA HOLZMAN

Wat is uw perspectief op de huidige stand van zaken van het liberalisme in Europa?

'De uitdagingen voor het liberalisme komen uit een aantal verschillende hoeken. De groei van het populisme en de constante verwarring van het liberalisme met het neoliberalisme. En het feit dat het liberalisme nog niet de juiste taal heeft gevonden om met mensen te praten. Zij spreken geen passies of emoties aan. Maar dat heb je in deze moderne samenleving wel nodig. De politiek is niet zo rationeel als mensen denken. Ik maak me zorgen omdat het liberalisme in mijn ogen een humanistische ideologie is. Maar het wordt verbasterd tot een soort economisme.'

Toch zijn het liberalisme en het kapitalisme voor de meeste mensen volstrekt met elkaar verbonden.

'Als we het kapitalisme interpreteren als het belang van privérelaties en privébezit voor het stimuleren van de economie, dan gaan het kapitalisme en het liberalisme inderdaad hand in hand. Maar als we het met 'kapitalisme' hebben over het wegnemen van het gezag van de staat en het overhandigen van dat gezag aan gigantische internationale conglomeraten, dan is dat heel iets anders. Wat we nu zien, is dat we een top-heavy, politiek ongecontroleerde sfeer hebben gecreëerd, waarin de overheid wordt vervangen, of terzijde wordt geschoven door de kracht van multinationals en financiële markten. Daar is niets liberaals aan.'

Wat moeten de prioriteiten voor liberalen zijn in deze tijd?

'We moeten de samenleving beschermen tegen de schade die conservatief kapitalisme heeft veroorzaakt. Dat is een doorlopend probleem in elke westerse maatschappij. Dat is waarom we ook naar achtergestelde groepen in de samenleving moeten kijken. Het gaat om het verwijderen van belemmeringen voor de individuele vrijheid. We moeten ons afvragen: wat zijn de belemmeringen die verwijderd moeten worden voordat wij allen onze keuzes en vrije wil kunnen uitoefenen?'

Hoe zit het met vrijheid? Dat is normaal het startpunt van een gesprek over het liberalisme.

'Natuurlijk is vrijheid een waarde van het liberalisme. Het gevaar ligt in de neiging van sommigen om het vrijheidsconcept op te blazen tot er geen ruimte meer is voor de andere kernconcepten van het liberalisme. De vraag is altijd om de definitie van balans tussen vrijheid en vooruitgang, vrijheid en gelijkheid, vrijheid en redelijk gedrag, vrijheid en het eerbiedigen van de grondwet. In de 21ste eeuw moet vrijheid niet duiden op het geïsoleerde individu, maar op het individu dat tot een gemeenschap hoort. Vrijheid is geen stilstaande toestand. Het is een emanciperende eigenschap waarbij mensen tot dingen in staat zijn die anders niet mogelijk waren geweest.' ■

Benieuwd naar meer? Scan dan nu de QR-code en lees het hele interview online!
Dit interview verscheen eerder in *Idee*, juli 2020.

“De radicaal liberalen waren voor algemeen kiesrecht, voor een progressief belastingstelsel, voor nutsvoorziening die toegankelijk en betaalbaar waren”

Hoe Wim Treub als wethouder Amsterdam veranderde

De sociaal-liberaal Wim Treub (1858-1931) heeft een lange loopbaan gehad in de landelijke en de lokale politiek. Hij was onder meer raadslid en wethouder in Amsterdam, Kamerlid, en minister van Financiën. Treub was een idealistisch man met sterke overtuigingen, en hij werd gedurende zijn carrière vaak geconfronteerd met de soms lastige balans tussen idealen en praktijk. De wijze waarop hij hiermee omging, maakt hem voor sociaal-liberalen in de 21e eeuw nog steeds actueel.

TEKST DIEDERICK SLIKERMAN

An het einde van de negentiende eeuw namen de maatschappelijke tegenstellingen toe. Sinds 1848 heerste het klassiek liberalisme, dat met het idee van de nachtwakersstaat uitging van de vrije markt waarop de overheid zo min mogelijk zou moeten ingrijpen. Er kwamen tegenbewegingen op, zoals actiegroepen voor kiesrecht, verbetering van de positie van arbeiders, en vrouwenemancipatie. Het giste van de nieuwe stromingen in literatuur, beeldende kunst en politiek. In Amsterdam ontstond in 1888 de kiesvereniging Amsterdam uit de vrijzinnige Breëroo-club ter herdenking van het 300e geboortjaar van deze dichter.

De leden van de kiesvereniging Amsterdam wilden het klassiek liberalisme radicaal herzien; daarom noemden ze zich radicaal liberalen. In plaats van een terughoudende overheid die maatschappelijke vraagstukken aan de markt overliet, eisten zij een actieve overheid. De radicaal liberalen waren voor algemeen kiesrecht, voor een progressief belastingstelsel, voor nutsvoorzieningen die voor iedereen toegankelijk en betaalbaar waren, en voor een vrije keuze in schoolopleiding, dus ook voor toegankelijk en betaalbaar bijzonder onderwijs.

Voorzitter van de kiesvereniging Amsterdam werd Wim Treub (1858-1931). Treub was een nieuweling in de Amsterdamse samenleving, en daarmee als voorzitter een compromis: prominente leden als journalisten Jan de Koo, Piet Tak en Frank van der Goes konden rustig een stapje terug doen. Op de Hogere Burgerschool (HBS) in Leiden was Treub geen uitblinker geweest en daarna ging hij voor zijn vader werken, die burgemeester van Voorschoten was. Vervolgens had hij een opleiding in het notariaat gevolgd en daarna bleek het mogelijk om rechten in Leiden te studeren. In zijn proefschrift, waarmee in die tijd de studie rechten werd afgesloten, was hij zijn tijd al vooruit met het pleidooi voor een progressief belastingstelsel.

Vlijtigheid & handigheid

Treubs vlijtigheid bij de notariële opleiding was niet onopgemerkt gebleven en had geleid tot zijn benoeming als docent notariaat en fiscaal recht aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam. Hij stortte zich er meteen in het verenigingsleven. Het voorzitterschap van de kiesvereniging bleek hem op het lijf te zijn geschreven. Hij zorgde voor orde en rust in de vergaderingen, die vaak door socialisten werden verstoord met als doel om ze over te nemen. Het eerste wat hij deed was het royeren van de socialistische leden, onder wie zijn vriend Van der Goes. Een jaar na oprichting van de kiesvereniging werd hij in 1889 met een aantal medeleden tot lid van de Amsterdamse gemeenteraad gekozen.

In de gemeenteraad zette hij zich meteen in om de door hen gewenste hervormingen in gang te zetten. Hij lanceerde het denkbeeld om de gemeentegronden niet langer voor woningbouw te verkopen, maar in erfpacht uit te geven, zodat de grondprijs relatief laag kon worden gehouden en een woning voor iedereen bereikbaar bleef. Een ander succes was zijn voorstel om schoolkinderen gratis te laten baden, alsmede sanitaire voorzieningen op scholen en op bouwplaatsen, zodat er meer hygiëne en minder ziekte was.

Eind negentiende eeuw was er nog geen maximale werktijd en minimumloon waardoor arbeiders en vaklui vaak werden uitgebuit, vooral in fabrieken en in de bouw. Ze hadden te weinig loon om hun gezin te onderhouden en kregen onvoldoende rust, waardoor onder deze groepen relatief veel alcoholisme, geweld en armoede voorkwamen.

Treub als jonge Amsterdammer. Foto Gemeentearchief Wassenaar

In Amsterdam was de gemeente een belangrijke werk- en opdrachtgever. Treub en zijn medelid en vriend Carel Gerritsen, partner van Aletta Jacobs, vonden dat de gemeente het goede voorbeeld moest geven door een maximale werktijd en een minimum loon te hanteren in contracten met derden. De gemeenteraad vond echter dat de twee raadslieden de noodzaak daartoe moesten onderbouwen. Nadat zij daar ten slotte in geslaagd waren, was de gemeenteraad uiteindelijk bereid tot een proef.

Treub zette zich in om achtergestelde groepen te emanciperen. Tijdens zijn raadslidmaatschap nam hij in 1892 het redacteurschap van het Sociaal Weekblad over van oprichter en in die tijd bekend sociaal-liberaal politicus Arnold Kerdijk. Met dit tijdschrift was Kerdijk in 1887 begonnen om maatschappelijke wantoestanden aan de kaak te stellen. Hij was een van de eerste liberalen die meende dat de staat ook sociale plichten had. Een jaar later, in 1893, nam Treub ook diens redacteurschap van Vragen des Tijds over. Treub gebruikte deze tijdschriften om over maatschappelijke vraagstukken te discussiëren, ook met vertegenwoordigers van andere politieke stromingen, zoals socialist Floor Wibaut. In het verlengde hiervan bracht hij werkloosheid in de Amsterdamse gemeenteraad ter sprake. Hij vroeg om hier gegevens over te gaan verzamelen en omdat die gegevens gebrekkig waren, leidde dat tot oprichting van het gemeentelijk bureau van statistiek. Zijn interesse in de bestrijding van werkloosheid zou ook blijken tijdens zijn lidmaatschap van de Tweede Kamer en zou onder zijn ministerschap in het oorlogskabinet-Cort van der Linden uiteindelijk leiden tot nationale instituties, zoals de Centrale Arbeidsbeurs.

Maatschappelijke hervormingen

In 1893 werd Treub tot wethouder van Financiën benoemd. Als wethouder mocht hij meteen de door hem voorgestane progressieve inkomstenbelasting invoeren waartoe de gemeenteraad uiteindelijk had besloten. Omdat zijn medewethouder Louis Serrurier van Openbare Werken het moeilijk vond om acties te ontplooiën, stond Treub hem bij en begonnen ze met het in gemeentehanden brengen van nutsbedrijven. Nadat de gemeente de waterleidingsmaatschappij voor een redelijke prijs had overgenomen, nam Treub de portefeuille van Serrurier over en begon hij een strijd met de Bell Company, omdat deze zich tegen collectivisering verzette. Ook waren veel nutsbedrijven in handen van vermogende Amsterdamse families die eveneens geen afstand wilden doen van deze profijtelijke activiteiten.

Treub was erachter gekomen dat in de bouw niet altijd werd gewerkt conform de gemeentelijke voorschriften. Architecten en aannemers die hun plannen aan de gemeente voorlegden, kregen van ambtenaren dispensatie in ruil voor wederdiensten. Zo bleken vier ambtenaren van de bouwdienst zich met enige huizen te hebben verrijkt. Treub reageerde door een ambitieuze jonge kerel als inspecteur van het bouwtoezicht aan te stellen zodat de ambtenaren ijlings ontslag namen.

Ondertussen hield Treub zich ook nog bezig met de landelijke politiek. Hij had zich in het district van Ferdinand Domela Nieuwenhuis kandidaat gesteld voor een Kamerzetel. Tot verassing won hij van hem, maar aangezien de socialisten nergens een zetel wisten te bemachtigen, dwongen zijn

radicaal liberale medeleden af dat hij zijn zetel aan Domela Nieuwenhuis afstond. Het paste bij de ethische politiek van de radicaal liberalen om rekening te houden met minderheden, maar op hoge leeftijd was Treub wijzer geworden van de hardheid van de politiek, en nam hij dit zijn toenmalige vrienden kwalijk.

In 1892 was Treub betrokken bij de oprichting van de landelijke Radicale Bond. Zoals bij elke nieuwe partij ontstond er veel dynamiek. In 1893 stelde Treub voor om aansluiting te zoeken bij de linkerflank van de Liberale Unie, die door Kerdijk werd geleid, om zo tot een brede vooruitstrevende liberale partij te komen. Maar bij de Radicale Bond was men verdeeld. De meerderheid onder leiding van Gerritsen en De Koo wenste een aansluiting bij de socialisten, maar die poging liep in 1895 op niets uit. Uiteindelijk zou het Treub in 1901 lukken om met de Vrijzinnig-Democratische Bond een nieuwe partij op te richten.

Vooruitziend wethouderschap

Als raadslid en wethouder volgde Treub kritisch het kabinetsbeleid, en stelde hij zijn mening niet onder stoelen of banken. Minister Nicolaas Pierson van Financiën kreeg ervan langs dat hij hervormingen niet consequent en ver genoeg doorvoerde. Een ambtenaar las Treubs commentaar smalend voor aan Pierson en noemde hem 'de schetteraar', die alleen om carrière te maken en zonder enig besef van verantwoordelijkheid alles afkeurt en kritiseert, maar niets weet op te bouwen'.

Na de overname van de Amsterdamse telefoonmaatschappij, wilde Treub de tram- en gasvoorziening collectiviseren. De gemeenteraad keerde zich echter zo tegen zijn beleid dat hij onvoldoende steun zag om zijn beleid verder uit te voeren. Zelfs de leden van zijn eigen kiesvereniging lieten hem in de steek, omdat ze hem te eigengereid vonden. Treub was in het verleden al meermalen gepolst voor een hoogleraarschap aan de gemeentelijke universiteit en probeerde daar een heenkomen te zoeken, ook omdat zijn ouders altijd de nadruk hadden gelegd op onderwijs en ontwikkeling en het hoogleraarschap daarvan de bekroning was. Vertrekkend hoogleraar Cort van der Linden zag hem helemaal zitten, maar diens voorganger Pierson kon Treubs bloed wel drinken en promoveerde daarom een eigen leerling.

Treubs raadlidmaatschap en wethouderschap laten zien dat hij die gebruikte om de radicaal liberale idealen te verwezenlijken. Hij legde daarmee in de Amsterdamse samenleving een sociaal en financieel fundament, waarop de socialistische wethouders Monne de Miranda en Wibaut wisten voort te bouwen met hun projecten op het gebied van sociale woningbouw en onderwijs. Treub offerde zijn idealen niet op voor zijn eigen belangen. Toen hij als wethouder draagvlak in de gemeenteraad begon te verliezen, bleef hij vasthouden aan zijn idealen. Zoals hij in een brief aan Wibaut schreef, ging hij zich door de tegenwerking van zijn eigen partijgenoten steeds meer als hinderpaal zien voor wat hij zelf probeerde te bereiken.

Geen dromen maar daden

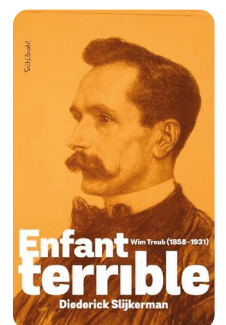
Tragisch is dat alle grote daden van Treub, ook later als beeldbepalend minister van het oorlogskabinet-Cort van der Linden, zijn vergeten. Maar wellicht is dat ook inherent aan het verwezenlijken van idealen. Want daarbij gaat het niet om persoonlijke belangen, maar om de publieke zaak. Het mooie van Treub is dat hij niet alleen ernaar streefde om de idealen van zijn kieskring of partij te verwezenlijken, maar dat hij die idealen mede hielp te vormen; hij richtte zelfs politieke partijen op. Maar ook daar liet hij zich niet op voorstaan. Hij geloofde niet zozeer in sociale rechten, want die zouden openheid, individuele vrijheid en persoonlijke ontwikkeling beperken, als wel in sociale compromissen.

Het ging hem erom dat iedere burger een stem bezat in de parlementaire democratie, dan wel in ondernemingen met medezeggenschap. Met die stem zouden overheid, werkgevers en werknemers tot een sociaal akkoord kunnen komen. Hij geloofde in gedeelde verantwoordelijkheid, daarom hield hij als minister vast aan een ouderdomsvoorziening die werd bekostigd door werknemers, werkgevers en overheid gezamenlijk. Ook daarin was hij zijn tijd ver vooruit, want het lukte Drees pas om dit ideaal te verwezenlijken. Treubs leven en politieke carrière laten zien dat het individu verschil kan maken in het behalen van maatschappelijke doelen. Een opbouwend kritische instelling, verbinding met andersdenkenden, doorleving van de partijidealisme en de daadkracht om nieuwe grenzen te bereiken, zijn daarbij essentieel. ■

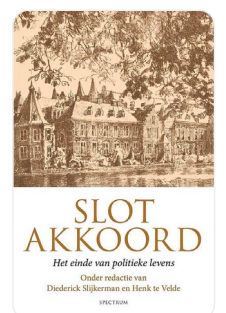
Verder lezen?

Diederick Slijkerman, 'Wethouder Wim Treub' in: Coen Brummer en Daniël Boomsma (red.), *De canon van het sociaal-liberalisme* (Amsterdam 2019) p. 69-71

Diederick Slijkerman, *Enfant terrible. Wim Treub (1858-1931)* (Amsterdam 2016)

Diederick Slijkerman, 'De zeven politieke levens van Wim Treub' in: idem en Henk te Velde (red.), *Slotakkoord. Het einde van politieke levens* (Amsterdam 2021) p. 128-155

COLUMN

Afke Groen,
wetenschappelijk
medewerker bij
de Van Mierlo
Stichting en hoofd-
redacteur van *Idee*.

“Maak van de Europese Unie niet de olifant in de kamer”

Toen een gemeenteraadslid vorig jaar ter ore kwam dat de Van Mierlo Stichting een workshop zou organiseren over de Europese Unie en lokale politiek, zei deze beslist: “niet relevant”. Wat men in Brussel bedenkt, is Europees beleid. Veel te ver van mijn bed. “Ik heb de handen vol aan mijn portefeuille in de gemeenteraad”.

TEKST AFKE GROEN

Ik kan me goed voorstellen dat lokale politici de handen vol hebben, niet in de laatste plaats aan de catastrofale gevolgen van de decentralisatie in het sociaal domein. En toch wil ik een lans breken voor meer aandacht voor de Europese Unie in de komende gemeenteraadsverkiezingen.

Van de buitenkant lijkt de Europese Unie misschien een ‘flatgebouw’ van gemeente, provincie, nationale regering, en Europese instellingen. Op de onderste verdieping werkt men aan de jeugdzorg, op de bovenste verdieping aan de Europese interne markt. Ook D66’ers kijken vaak zo. In het streven naar een Europese federatie zouden we de verschillende beleidsterreinen zo duidelijk mogelijk willen verdelen tussen de bestuurlijke verdiepingen. Elke verdieping kent daarbij haar eigen democratische vertegenwoordiging. Jeugdzorg is aan de gemeenteraad; de interne markt aan het Europees Parlement.

Maar de praktijk is veel slordiger. Eigenlijk heeft de Europese Unie meer weg van het Centre Pompidou in Parijs: weliswaar een gebouw met meerdere verdiepingen, maar met een roltrap langs de buitenkant en een eindeloze hoeveelheid buizen en connecties van de ene laag naar de andere. Politikverflechtung, heet dat in Duitsland.

Zo zijn gemeenten gebonden aan Europese regels en richtlijnen in de uitvoering van lokaal beleid. Denk aan publieke aanbesteding, staatssteun, gegevensbescherming, milieu en ruimtelijke ordening – inclusief de bouw van windmolens. Raadsleden kennen daar ongetwijfeld nog veel meer voorbeelden van.

Daarbij voeren gemeenten Europees beleid uit. Het klimaatbeleid is daarvan het meest urgente voorbeeld. De grootste herziening van staand Europees beleid om de klimaattransitie vorm te geven volgt nog. Maar in juli 2021 stelde de Europese Unie alvast haar klimaatdoelstellingen vast: 55% CO2 reductie

FOTO HERMAN WOUTERS

in 2030 en klimaatneutraliteit in 2050. Dat betekent dat iedere gemeente in de komende drie decennia moet zorgen voor groene huisvesting, infrastructuur, vervoer, afvalverwerking en aanbesteding – om maar enkele terreinen te noemen.

Ook vertegenwoordigen gemeenten burgers daar waar Europees beleid gemaakt wordt. Via het Europees Comité van de Regio’s – een adviesorgaan op het niveau van de EU waarin ook vertegenwoordigers uit lokaal besturen zetelen. Via informele connecties op de roltrap en door de buizen van het Centre Pompidou. En op de Conferentie voor de Toekomst van Europa, een initiatief van de Europese Unie om mensen via burgerpanels te laten meepraten over de Europese prioriteiten.

Critici constateerden dat de Europese Unie de olifant in de kamer was tijdens de campagne voor Tweede Kamerverkiezingen 2021. “Hierdoor heerst vaak het gevoel dat er in Europa iets heel belangrijks gebeurt, maar dat er niet over gepraat wordt.”, schreef hoogleraar Catherine de Vries in een column voor de Van Mierlo Stichting. “Dat is slecht voor het Nederlandse politieke debat én slecht voor de geloofwaardigheid van het Europese samenwerkingsproject.”

Maak van de Unie niet de olifant in de kamer tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Ik hoop dat raadsleden het debat over de toekomst van Europa mede willen voeren, Europees beleid blijven vormgeven voor het dagelijks leven van mensen, en – ook na de gemeenteraadsverkiezingen – daar eerlijk over communiceren. ■

“De Europese Unie was de olifant in de Kamer tijdens de verkiezingscampagne 2021”

**Meer weten over
Afkes onderzoek?**
Kijk dan op
vanmierlostichting.nl!

“Wij hebben nooit meegedaan aan die flauwekul”, verzucht Hans van Mierlo. Het is 21 november 1998, en het D66-congres heeft zojuist besloten om de partij voortaan te tooien met het predicaat ‘sociaal-liberaal’. En dat terwijl de oprichters er bij het lanceren van het project D66 juist zo bewust voor hebben gekozen om zich niet aan een bepaalde ideologie te committeren. Wat Nederland in hun ogen nodig heeft om vooruit te komen is niet de zoveelste set van dogma’s, maar bestuur op basis van doelmatigheid; geen principiële onwrikbaarheid, maar flexibel pragmatisme.

TEKST JOSETTE DAEMEN | FOTO DREAMSTIME

Principieel is uiteindelijk het meest pragmatisch

Met het in Van Mierlo's ogen zo onzalige congresbesluit mag de partij dan zijn oorspronkelijke a-ideologische karakter vaarwel hebben gezegd, ook vandaag de dag wordt het pragmatische denken binnen D66 nog breed gedragen. Althans, zo kan het lijken voor kritische buitenstaanders zoals ik, wanneer ze sommige praktische besluiten van de partij bezien in het licht van zekere liberale principes. Zo legt de donorwet van Pia Dijkstra vast dat mensen automatisch als orgaandonor worden geregistreerd, tenzij ze expliciet aangeven dat niet te willen – een idee dat op gespannen voet staat met het grondrecht op lichamelijke zelfbeschikking. Ook gaat D66 in coronatijd toch vrij gemakkelijk overstag wat betreft de invoering van de avondklok – zelfs met ‘het halfuurtje van Rob Jetten’ erbij niet de meest liberale zet ooit. En Jan Paternotte is initiatiefnemer van de motie die ervoor zorgt dat coronatoeegangstesten op termijn niet langer gratis beschikbaar zullen zijn – wat toch wel heel dicht in de buurt komt van vaccinatiedrang.

Uiteindelijk is elk politiek besluit ideologisch, zo stelt Dirk-Jan van Vliet elders in deze krant, en daar sluit ik me bij aan. Ook de zojuist genoemde besluiten, die op het eerste gezicht vooral pragmatisch lijken, worden gedreven door een ideaal. Dat ideaal zit ‘m in het doel. In de bovenstaande gevallen: een zo gezond mogelijk leven voor zo veel mogelijk mensen. Het pragmatisme zit ‘m in het middel: dat de staat de individuele vrijheidsrechten van burgers inperkt, wordt op de koop toe genomen. Pragmatisme en idealisme hoeven elkaar dus helemaal niet uit te sluiten. Sterker nog, voor het verwezenlijken van ideologische doelen kan het juist goed van pas komen om een pragmatische houding te hebben ten aanzien van de te gebruiken middelen – zo lijken de genoemde voorbeelden aan te tonen.

En toch is er wat betreft dat pragmatisme ook een waarschuwing op z'n plek. Dat is omdat wat op de korte termijn handig is om een bepaald ideaal te bereiken, op de lange termijn nog wel eens averechts kan uitwerken. Met andere woorden: wat vandaag de dag een pragmatische beslissing lijkt, kan in de toekomst soms behoorlijk onpragmatisch backfiren.

Neem het idee van een vaccinatieplicht. Zoiets zou op de korte termijn heel handig kunnen zijn om een mooi doel te verwezenlijken: een zo gezond mogelijk leven voor zo veel mogelijk mensen. Maar op de lange termijn zou het zomaar eens lelijk kunnen uitpakken. Want zo'n plicht gaat in tegen het fundamentele principe dat mensen uiteindelijk baas zijn over hun eigen lichaam. En het al te gemakkelijk wegwuiven van dat principe kan een gevaarlijk precedent scheppen voor de toekomst. Wat als er een keer een minder leuke partij aan de macht komt, die het een goed idee lijkt om het abortusrecht of het recht op voortplanting in te perken bijvoorbeeld? Her body, her choice is dan niet meer zo makkelijk als bezwaar aan te voeren: dat principe is immers voorheen ook niet onwrikbaar gebleken. En zo kan het zomaar ineens gebeuren dat die aanvankelijke beslissing – het opschorten van het recht op lichamelijke zelfbeschikking, bedoeld om iedereen gezondheid veilig te stellen – het uiteindelijke doel juist in gevaar brengt.

(Dat dit voorbeeld helemaal niet zo vergezocht is, blijkt uit de beruchte Buck v. Bell zaak in de Verenigde Staten in 1927.

“Principieel op de korte termijn, pragmatisch op de lange termijn”

Daarin oordeelde het Hooggerechtshof dat het principe op basis waarvan eerder een vaccinatieplicht was gerechtvaardigd – het individuele recht op lichamelijke integriteit zou ondergeschikt zijn aan het algemeen welzijn – breed genoeg was om te rechtvaardigen dat de ‘zwakzinnig’ bevonden Carrie Buck werd onderworpen aan verplichte sterilisatie. De uitspraak leverde de wettelijke basis voor eugenetica programma's in heel Amerika.)

De les die we hieruit moeten trekken: om pragmatisch te zijn im Großen und Ganzen, moeten we af en toe principieel zijn in het hier en nu. Dat geldt ook op het lokale niveau. En daarbij kunnen ook D66'ers het verschil maken. Zo maakte Jesse de Jong-Paalfvast, een van de raadsleden die in deze krant worden geïnterviewd, eerder dit jaar bezwaar tegen het plan van Gemeente Maassluis om bezoekers van de stad te monitoren via het wifesignaal van hun telefoons. Volgens de burgemeester handig ‘om inzicht te krijgen in bezoekersstromen’; volgens het raadslid een onwenselijke inbreuk op de privacy van burgers. Het protest vormt een mooi voorbeeld van wat we zouden kunnen omschrijven als ‘principieel op de korte termijn; pragmatisch op de lange termijn’. Of, ter geruststelling van de Van Mierloïanen: ‘ideologisch zonder flauwekul’. ■

EEN KLEINE FILOSOFIE VAN HET SOCIAAL- LIBERALISME

Het sociaal-liberalisme is een politieke stroming die uitgaat van de morele **gelijkheid** en **vrijheid** van ieder mens. Dit betekent dat geen enkele opvatting van het goede leven vooraf vaststaat. Niemand heeft daarom het recht om dit leven voor anderen in te vullen. Hieruit volgt dat iedereen een gelijke kans moet krijgen om zich naar eigen inzicht te ontwikkelen en te ontplooien. Alleen op die manier krijgt iedereen zoveel mogelijk vrijheid om zijn of haar leven naar eigen wens te kunnen leiden.

DOOR MARTIJN VISSER | FOTO PUCK VAN DEN BERG

In **theorie** is ieder mens dus vrij en gelijk, maar dat geldt helaas niet voor de **praktijk**. Het sociaal-liberalisme verschilt sterk van het klassiek liberalisme in zoverre het een duidelijke taak ziet weggelegd voor de overheid. Die zal moeten garanderen dat iedereen daadwerkelijk gelijke kansen krijgt en in vrijheid richting kan geven aan het leven. Het sociaal-liberalisme gaat daarom niet uit van een **negatief vrijheidsbegrip** – dat vrijheid alleen ziet als afwezigheid van dwang – maar van een **positief vrijheidsbegrip**. Volgens deze opvatting ben je pas echt vrij wanneer je ook de vaardigheden, mogelijkheden en middelen hebt om een volwaardig leven te kunnen leiden. En dat vereist een actieve overheid. Een samenleving waarin we de mens alleen maar vrij laten maakt uiteindelijk nog geen vrije samenleving. Vrijheid vereist geen terughoudendheid, maar actie.

Het sociaal-liberalisme ziet de samenleving daarom niet als een losse verzameling individuele eilandjes waar ieder voor zich er maar het beste van probeert te maken. Integendeel, ieder individu wordt geboren in een wereld die niet de zijne is en groeit op in willekeurige situaties waar niet voor is gekozen. Iedereen wordt gevormd door een flinke dosis pech of geluk en is afhankelijk van de sociale relaties met andere mensen. In de woorden van de Spaanse filosoof Ortega y Gasset: 'Ik ben ik en mijn omstandigheden.' De politiek van het sociaal-liberalisme heeft oog voor die omstandigheden, *juist* om dat 'ik' te laten floreren.

Het sociaal-liberalisme beseft dat autonomie, zelfredzaamheid en verantwoordelijkheid niet vanzelfsprekend zijn: **ontwikkeling**, **ontplooiing**, en **emancipatie van het individu** gaan hieraan vooraf. Dit betekent een voortdurende strijd voor alle achtergestelden in onze samenleving en *tegen* iedere vorm van racisme, seksisme, xenofobie of andere onrechtvaardige beperkingen. Ook en vooral wanneer dit onbewust, ongewild en systematisch gebeurt. In het sociaal-liberalisme is dan ook geen plek voor hokjesdenken, groepsdruk en conformisme. We bereiken alleen een open en tolerante samenleving wanneer we ruim baan geven aan zo veel mogelijk verschillende meningen, levensstijlen en overtuigingen – de vrije individuele expressie staat voorop.

Vrijheid betekent uiteindelijk niets zonder **radicale kansen-gelijkheid**. Enerzijds is hier een essentiële taak weggelegd voor de **rechtsstaat**: stevig verankerde grond- en mensenrechten, eenvoudige toegang tot de rechter, en efficiënt optreden tegen maatschappelijk onrecht. Anderzijds zien sociaal-liberalen **onderwijs** als middel om dat onrecht te voorkomen en kansengelijkheid te realiseren. De school is dé motor van mens en maatschappij: hier worden ongelijke startposities rechtgetrokken, ontwikkelen leerlingen een maatschappelijk bewustzijn, en verwerven ze de vaardigheden om een onzekere toekomst tegemoet te treden.

Het voorbereiden van burgers op maatschappelijke verandering maakt van sociaal-liberalisme een **progressief** gedachtegoed. Het probeert de samenleving niet af te schermen van de fundamentele onzekerheid van de toekomst, maar probeert er juist op te anticiperen. Daarom leggen sociaal-liberalen een grote hervormingsgezindheid aan de dag en staan ze als eerste op de bres om grote uitdagingen aan te pakken.

Democratie is, tot slot, een kernwaarde van het sociaal-liberalisme. Alleen een **radicale democratisering van de samenleving** maakt bovenstaande opvattingen van vrijheid en gelijkheid pas echt concreet. Wanneer vrijheid niet slechts keuzevrijheid is, maar zeggenschap over het leven behelst, dan impliceert dit ook zeggenschap over het samenleven. Vrijheid als de mogelijkheid tot **zelfbestuur**. Méér politieke participatie voor méér mensen is daarom altijd een belangrijk principe geweest van het sociaal-liberalisme. Tegelijkertijd gaat deze democratisering altijd hand in hand met het kritisch bevragen van de macht, of deze nou van de staat of de markt komt.

Een sociaal-liberaal rust vandaag dan ook niet op zijn lauweren. Er is werk aan de winkel. Denk aan de onzekerheden waar vele Nederlanders mee kampen: van woning tot werk en van zorg tot pensioen. Denk aan het groeiende wantrouwen in politiek en medemens. Denk aan de toenemende ongelijkheid van vermogen, kansen en rechten. Denk aan de klimaatopgave en de zorgwekkende macht van Big Tech. Of denk aan de gebrekkige democratische inspraak en controle op ons bestuur. De noodzaak voor een sociaal-liberale politiek lijkt groter dan ooit. ■